

*Tidskrift för  
politisk filosofi*

Nº 1 2023 — årgång 27

Bokförlaget *Thales*

## → Vore det så hemskt med utplåning?

Roger Crisp (översättning av Margareta Krause)

UNDER DE SENASTE decennierna har det ofta sagts att vi står vid ett »historiens vägsål»,<sup>1</sup> en tidpunkt utan motstycke i historien då någon form av katastrof kan komma att göra slut på mänskligheten och kanske alla former av kännande liv på vår planet. Ett högst påtagligt och akut exempel på detta är klimatförändringarna, i synnerhet de ske-nande klimatförändringarna som är resultatet av att olika »tippningspunkter» för klimatet överskrids.

De flesta människor – inte bara de med kopplingar till aktivistgrupper som *Extinction Rebellion* – menar att en sådan utplåning skulle vara något dåligt, för att inte säga det värsta som skulle kunna hända. Säkerligen skulle den process som leder fram till olika former av utplåning, och även utplåningen i sig, vara negativ för *många* av oss, förutsatt att våra liv generellt sett är bra för oss och, under i övrigt lika förhållanden, bättre ju längre de är. Men det är säkert också så att för *några* individer skulle en sådan utplåning vara positiv – åtminstone för några av de som till exempel befinner sig i slutskedet av en plågsam obotlig sjukdom där smärtstillande medel inte längre hjälper. En viktig faktor för att kunna bedöma det övergripande värdet av icke-utplåning är därför att väga dessa disparata intressen mot varandra.

Hur skulle detta kunna gå till? Låt oss ta exemplet plötslig utplåning. Vi tänker oss att en enorm asteroid är på väg mot jorden. Om den träffar kommer alla levande varelser omedelbart att dödas och alla möjligheter till liv på jorden i framtiden kommer att ha omintetgjorts. Om du skulle ha möjlighet att styra bort asteroiden från jorden, borde du då, utifrån ett etiskt perspektiv, göra det? Om en utplåning skulle vara något negativt för *alla* kännande varelser, såväl nu som i framtiden, skulle ett jakande svar vara svårt att argumentera emot. Men, som vi nysst sett, är det inte så.

Tänk vilket *enormt* lidande ett fortsatt existerande för med sig, inte bara för människor och kanske till och med posthumana varelser, utan även för kännande icke-humana varelser som i dag är många gånger fler än vi och som nästan helt säkert kommer att fortsätta vara det framöver. Vad gäller människor kan antalet människor på jorden enligt Hilary Greaves och William MacAskill vid Oxforduniversitetets Global Priorities Institute komma att uppgå till tusen biljoner ( $10^{15}$ ), och de menar att detta är lågt räknat (Greaves & MacAskill 2021; se även Fisher 2020).

Det är så svårt att greppa sådana enorma tal och omfattningen på det lidande som ska läggas i vågskålen tillsammans med det som är gott i människors liv att valet att styra bort asteroiden inte är självklart. Det verkar faktiskt finnas vissa skäl att anse att du inte borde göra det.

Hur kan vi göra sådana jämförelser? C. I. Lewis, en tongivande filosof vid Harvarduniversitetet under 1900-talets mitt, presenterade ett intressant tankeexperiment (Lewis 1946: 546–547). För att bedöma värdet av ett utfall måste man tänka sig att man själv är med om de händelser som det är fråga om. Oftast när vi tänker på utplåning fokuserar vi, eftersom vi inte är utsatta för ett stort lidande, på det goda i livet som vi kommer att gå miste om. Men om Gud skulle ge dig möjligheten att välja att uppleva *allt* det plågsamma och angenäma som någonsin kommer att inträffa om utplåning inte sker, skulle du då nappa på erbjudandet? Jag skulle faktiskt inte göra det.

Det finns förstås många andra mer tekniska och exakta sätt att mäta värden på än Lewis tankeexperiment. De flesta av dessa förutsätter att värden kan jämföras med varandra på en kontinuerlig skala. Föreställ dig att du gärna skulle vilja bli beundrad på stranden för en snygg tatuering. Men att göra tatueringen kommer att göra ont. Så du väger det goda mot det onda och beslutar att genomföra planen bara om det förra väger tyngre än det senare.

Men värden kanske inte alltid är kontinuerliga till sin natur. John Stuart Mill menade till exempel att vissa njutningar – som att njuta av ett fint konstverk – är »högre» än andra på så sätt att ingen form av »lägre» njutning – som att äta jordnötter – kan nå upp till den högre njutningens nivå när det gäller det totala värdet (Mill 1998: 55–56). På samma sätt kan värdet av en form av lidande framstå som diskontinuerligt i förhållande till värdet av ett annat. Föreställ dig att djävulen

skulle ge dig möjlighet att välja mellan ett år med de mest fruktansvärda plågor du kan tänka dig och en period med en knappt märkbar huvudvärk. Några skulle välja det senare alternativet, oavsett hur länge huvudvärken varar, kanske även om den skulle vara för evigt.

Eftersom vi här resonerar kring huruvida utplåning skulle kunna vara bättre än att fortsätta existera uppstår frågan om vissa plågor skulle kunna vara så svåra att de väger tyngre än hur många njutningar eller andra positiva upplevelser som helst. För att undvika problemet med att det är svårt att greppa stora tal kan vi föreställa oss en enda sorts plåga, som tvivelsutan är bland de värsta en kännande varelse kan utsättas för: elchockstortyr.

En person som nyligen utsatts för sådan tortyr har beskrivit det som att varje ben i varje led i kroppen bryts på en och samma gång (Vasilyeva & Roslyakov 2017). Förutom det rent fysiska lidandet innebär sådan tortyr även många känslomässiga plågor: rädsla, fasa, panik, förödmjukelse, förnedring och förtvivlan.

Vi tänker oss nu en relativt kort tid med sådan tortyr – låt oss säga en timme – och återvänder till C. I. Lewis tankeexperiment. Föreställ dig att du får två alternativ: omedelbar utplåning eller att du utsätts för en timmes elchockstortyr, följt av en tid av njutning och andra positiva upplevelser. Vad skulle du då välja?

Om du (som jag hoppas) aldrig har utsatts för tortyr bör du kanske fråga någon som varit offer för tortyr hur hemskt det verkligen är. Tyvärr är det dock vanligt att tortyroffer säger att en sådan smärta inte går att beskriva. Jacob Timerman, till exempel, blev utsatt för tortyr i Argentina och har berättat att han under de många månader han satt fängslad ofta tänkte på hur han skulle kunna kommunicera den smärta som tortyr innebär. Och han kom alltid fram till att det är omöjligt. Det är, menar han, en smärta som saknar referenspunkter, förklarande symboler eller ledtrådar som skulle kunna ge någon sorts uppfattning (Timerman 1981: 32).

Ett annat problem är att det verkar vara svårt att minnas hur verkliga plågor känns. Harriet Martineau led av fruktansvärda smärtor hela sitt liv på grund av en tumör i livmodern. Under en smärtfri period undrade hon vart smärtorna tagit vägen. De var inte bara borta, utan helt utplånade. De var, upplevde hon, så totalt tillintetgjorda att hon inte ens i minnet kunde få fatt i dem (Martineau 1844: 27).

Kanske är en orsak till att vi tror att det vore så hemskt med utplåning att vi inte klarar av att ta in hur fruktansvärd den yttersta smärtan är. Samtidigt har vi tillräckligt med bevis, och fantasi, för att hävda att det inte är orimligt att se smärtan av en timmes tortyr som något som aldrig kan uppvägas av aldrig så många positiva värden. Och med ett sådant synsätt blir det bästa alternativet den omedelbara utplåning som blir resultatet av att vi låter en jättelik asteroid kollidera med vår planet.

Självklart skulle en asteroid som tillåts kollidera med jorden antagligen vara dåligt för dig och dina nära och kära. Men med tanke på vad som står på spel här kan det mycket väl vara så att detta är ett pris som du bör betala för att förhindra allt lidande. Bernard Williams har sagt att om vi för ett ögonblick skulle lyckas få något som liknar en verklig uppfattning av det lidande som finns i världen, och om vi verkligen lät denna uppfattning styra vårt handlande, skulle vi helt säkert förinta vår planet, om vi kunde (Williams 2006, 133).

Frågan om en utplåning generellt sett skulle vara något bra eller dåligt är förstås mycket viktig, inte minst med tanke på potentiella katastrofer som skenande klimatförändringar. Men denna fråga är också mycket svår att svara på. Jag vill understryka att jag inte hävdar att utplåning *skulle vara* något positivt, utan endast att eftersom det skulle *kunna* vara det bör vi i mycket högre utsträckning än hittills begrunda värdet av en utplåning i förhållande till en icke-utplåning.<sup>2</sup> →

*Roger Crisp är professor i moralfilosofi verksam vid Oxford Uehiro Centre for Practical Ethics och St Anne's College, Oxford.*

## Noter

1. På engelska »hinge of history». Se exempelvis Parfit (2011: 616).
2. Denna text är baserad på en artikel publicerad i spalten *Agora* i *The New Statesman* i augusti 2021. Jag riktar ett stort tack till spaltens redaktör Aaron Wendland för synpunkter och råd.

## Referenser

- FISHER, R. (2020) »Are we Living at the »Hinge of History»?» BBC, 24 september. Tillgänglig online på: <https://www.bbc.com/future/article/20200923-the-hinge-of-history-long-termism-and-existential-risk>.
- GREAVES, H. & MACASKILL, W. (2021) »The Case for Strong Long-Termism», *Global Priorities Institute Working Paper 5*, Oxford: Global Priorities Institute.
- MARTINEAU, H. (1844) *Life in the Sick-Room: Essays*, Boston: L.C. Bowles & W. Crosby.
- MILL, J. S. (1998) *Utilitarianism*, R. Crisp, bearb., Oxford: Oxford: Oxford University Press.
- LEWIS, C. I. (1946) *An Analysis of Knowledge and Valuation*, La Salle, Illinois: Open Court.
- PARFIT, D. (2011) *On What Matters*, Volym 2, Oxford: Oxford University Press.
- TIMERMAN, J. (1981) *Prisoner Without a Name, Cell Without a Number*, övers. T. Talbot, New York: Knopf.
- VASILYEVA, N. & ROSLYAKOV, A. (2017). »Chechen Gays Survive Torture, Flee to Moscow Safe Houses», *Calgary City News*, 2 maj. Tillgänglig online på: <https://calgary.citynews.ca/2017/05/02/electric-shocks-chechen-gay-men-recount-days-of-torture/>
- WILLIAMS, B. (2006) »The Human Prejudice», i: A. W. Moore (red.), *Philosophy as a Humanistic Discipline*, Princeton: Princeton University Press.